

РОЛЯТА НА БЪЛГАРСКАТА ЕМИГРАНТСКА ПУБЛИЦИСТИКА ЗА ИДЕЙНОТО ИЗРАСТВАНЕ НА ЗАХАРИЙ СТОЯНОВ

Георги Вълчев

На полето на публицистиката Захарий Стоянов като че ли се появява отведнъж и то не как да е, а сякаш цялостно завършен. Довчерашният овчар, тичал с гегата из Котленския балкан, недораслият апостол минал през чистилището на страшните нощи и дни на Април, се втурва уверено в обществено-политическия живот и вестникарските борби на следосвобожденска България. За разлика от немалко свои съвременници и събратя по перо в журналистическото поприще, които просто засилват шумната врява по вестникарските колони и се включват в общия тон на венцехваления или груби нападки, той изповядва идеи и начала, които са в разрез с политическата конюнктура на деня. Редовете, излезли изпод ръката, му носят темперамента на неговия стил, своеобразието на езика му, тънкия му усет към комичното и неподражаемата му способност за правдивост в окарикатуряването.

Мнозина от изследователите на Захарий Стоянов са си задавали въпроса: възможно ли е подобна метаморфоза в един нешколован ум? Питали са се дали въобще е допустимо човекът, който довчера е убеждавал с помощта на "велики" тайнства (ако приемем тайното мастило за такова), днес да реди спокойно факт след факт, довод след довод, име след име? Учудвали са се как сякаш безличния помощник на Бенковски, претруващият се на малоумен циганин заловен въстаник, намира куража и дързостта да осмее публично един княз, при това държавен глава, и да отправя "смирени" съвети към самодържеца на най-голямата империя в света!

Действително това е един от основните, възловите проблеми, без чието разрешение не могат да бъдат тълкувани правилно идеите му, тяхната сложна и на моменти дори противоречива еволюция, не може да бъде разбран целият му по-нататъшен житейски и творчески път. Всеки анализ на публицистичното му наследство би останал повърхностен, сух и безплоден, ако не се отговори на въпроса: Какво наследява от старата епоха на национално-освободителните борби и как го пренася в новата следосвобожденска действителност?

Разбира се, да се отговори на този въпрос определено и категорично едва ли е възможно. Макар самият Захарий Стоянов да свидетелства какво огромно влияние са оказали върху него вестниците на българската революционна емиграция и преди всичко Любен Каравелов със своите произведения, все пак данните са твърде оскъдни. Неговото идейно израстване е свързано първоначално с привличането му към русенското читалище¹. Там неуспелият чирак завинаги се разделя с абаджийския еснаф, за да влезе в другия - "комитатджийския" - еснафа на големите идеи, на